

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

THE PROBLEM OF FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE MUSIC TEACHERS

У статті піднімається актуальна проблема формування ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музики. Формування позитивних ціннісних орієнтацій у студентському віці розглядається як запорука розвитку гармонійної особистості молодій людині. Автор обґрунтовує теоретичні засади, аналізує ключові поняття, досліджує умови та механізми формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики, з'ясовує головні функції освітнього процесу у вищих навчальних закладах, що готують майбутніх учителів мистецьких дисциплін. У статті проаналізовано основні форми та методи роботи з формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів-музикантів. Автор презентує результати проведеного анкетування серед студентів 1–4 курсів Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка щодо виявлення їх ціннісних орієнтацій як майбутніх вчителів музики.

Ключові слова: духовність, методи, особистість, розвиток, студент, ціннісні орієнтації, учитель музики, форми, функції.

В статье поднимается актуальная проблема формирования ценностных ориентаций будущего учителя музыки. Формирование положительных ценностных ориентаций в студенческом возрасте рассматривается как залог развития гармоничной личности молодого человека. Автор обосновывает теоретические основы, анализирует ключевые понятия, исследует условия и механизмы формирования ценностных ориентаций у будущих учителей музыки, выясняет основные функции образовательного процесса в высших учебных заведениях, готовящих будущих

учителей искусствоведческих дисциплин. В статье проанализированы основные формы и методы работы по формированию ценностных ориентаций у будущих педагогов-музыкантов. Автор представляет результаты проведенного анкетирования среди студентов 1–4 курсов Кременецкой гуманитарно-педагогической академии имени Тараса Шевченко по выявлению их ценностных ориентаций как будущих учителей музыки.

Ключевые слова: духовность, методы, личность, развитие, студент, ценностные ориентации, учитель музыки, формы, функции.

The article raises the actual problem of formation of value orientations of the future teacher of music. Formation of positive value orientations in the student's age is considered as an important guarantee of the development of the harmonious personality of a young person. The author substantiates theoretical principles, analyzes key concepts, examines the conditions and mechanisms for the formation of value orientations for future music teachers; Finds out the main functions of the educational process in higher education, which are preparing future teachers of artistic disciplines. The article analyzes the basic forms and methods of work on the formation of value orientations for future teachers-musicians. The author presents the results of a survey conducted among 1–4 year students of the Kremenets Humanities and Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko to identify their value orientations as future music teachers.

Key words: spirituality, methods, personality, development, student, value orientation, music teacher, forms, functions.

УДК 378.096

Томашівська М.М.,

аспірант

Кременецької гуманітарно-педагогічної академії

імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. У вирішенні ключових завдань, поставлених перед системою освіти України, сьогодні особливого значення набуває проблема формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів. Важливо підготувати педагога-фахівця, особистість творчу, високоінтелектуальну, здатну примножувати традиції національної освіти, створювати моральні та духовні цінності, необхідні у її подальшій життєвій і професійній перспективі, адже стан і рівень і розвитку нашого суспільства безпосередньо залежить від духовно-морального потенціалу українських освітян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема духовно-моральних цінностей людини цікавила вчених на різних етапах розвитку суспільства. Історично відомі факти, що навіть у далеку давнину її вже піднімали філософи Античності. На початку ХХ ст. над цією проблемою працював французький філософ П. Лані.

Різні аспекти досліджуваної нами проблеми висвітлювались багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями і відомими педагогами. Цю проблему досліджували Н. Антонова, Л. Архангельський, І. Бех, Л. Божович, Н. Бондар, М. Боришевський, Т. Бутківська, О. Дробницький, Г. Костюк, М. Кричфалушій, С. Максименко, О. Норов, В. Ольшанський, В. Піддубний, В. Сластьонін, В. Тугаринов, М. Ярмаченко, Д. Узнадзе та інші. Аналіз соціально-філософської літератури, психолого-педагогічних джерел дає підстави стверджувати, що філософське поняття «цінність» розглядається у досить широкому контексті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, базові ціннісні орієнтації майбутніх вчителів музики не висвітлені вченими.

Мета статті полягає у визначенні базових ціннісних орієнтацій у підготовці майбутніх вчителів музики, умов та засобів їх формування.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні система цінностей суспільства перебуває у центрі уваги вчених різних галузей науки, освіти і культури. Вважається, що головним є не просто створення умов, які забезпечують задоволення матеріальних і духовних потреб людини, а формування її ціннісного ставлення до загальнолюдських ідеалів і цінностей.

Світ цінностей – це світ високої культури, сфера духовної діяльності людини, її моральності, свідомості, системи оцінок тощо.

Аналіз численних досліджень, наукових джерел показав, що проблема цінностей у системі особистісних якостей майбутніх вчителів, зокрема вчителів музики, розкрита неповно. Навіть саме поняття «цінність» досі не має однозначного визначення.

Так, наприклад, О. Дробницький вважає, що цінність – це повсякденний орієнтир, за допомогою якого індивід оцінює свої думки [5, с. 14].

І. Бех зазначає, що людські цінності завжди є фактом бажання, а їх виховання тотожне їх переживанню, кожна особисто вироблена цінність поза переживаннями взагалі неможлива [2, с. 126].

Т. Бутківська наголошує, що цінності – це системоутворююче ядро програми, задуму, діяльності й духовного життя людини [4, с. 130].

У психологічній літературі поняття «цінність» еквівалентне комплексу психічних таких явищ: значущість (Н. Добринін), життєва позиція (Л. Божович), особистісний сенс (О. Леонтьєв), установка (Д. Узнадзе) тощо.

Цікаві для нас дослідження Н. Антоновою ціннісних орієнтацій студентів, засновані на розмежуванні термінальних та інструментальних цінностей [1]. За її визначенням, термінальні цінності – це ті, що є найбажанішими та емоційно привабливими для особистості, які характеризують ідеальний стан її буття; вони виконують функцію вибору як мети, так і припустимих способів її досягнення. До таких цінностей належать любов, щастя, безпека, задоволення, внутрішня гармонія, відчуття завершеності, мудрість, порядок, комфортне життя, натхнення, свобода, дружба, краса, визнання, повага, надійна сім'я, рівність.

Інструментальні цінності – це спосіб поведінки або дій, не пов'язаних безпосередньо з метою. До них належать, наприклад, моральні цінності та цінності компетенції. Їх функцією є активізація критеріїв і стандартів у процесі оцінювання та вибору способу поведінки або дій [1, с. 15].

На наш погляд, ціннісні орієнтації – це певна система світоглядних, духовних і моральних установок особистості, відповідно до яких вона сприймає життєву ситуацію, реагує на неї й обирає відповідний спосіб власних дій.

Цінності ми розуміємо як форму виявлення певного відношення між суб'єктом і об'єктом, людиною і суспільством. Цінності є одним із важливих

компонентів структури особистості, яка формується у процесі її соціалізації.

Н. Бондар зазначає, що юнацький вік стає часом життєвого, соціально-рольового, професійного, особистісного, морального самовизначення та індивідуалізації. Тому саме у цей період необхідні знання власних можливостей та перспектив. Ця вимога задовольняється під час вироблення власного світогляду, смислового та ціннісного вибору, формування життєвих планів і програм [3].

Психолог-дослідник М. Кричфалушій вважає, що основним аспектом цінностей педагогічної діяльності як соціальних феноменів є їх роль у формуванні особистості майбутнього педагога [7].

У контексті нашого дослідження можна виділити окремі функції, які є важливою ланкою у процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музики. Серед них основні такі:

- евристична функція, яка передбачає оволодіння прийомами і методами самопізнання, саморозуміння (самоспостереження, рефлексія, діалог);

- цілеспрямований розвиток психічних якостей (мислення, пам'ять, увага, розуміння, сприйняття, воля тощо);

- чуттєво-емоційна функція, що передбачає розвиненість емоційної сфери;

- гуманістична функція, що виявляється у ставленні до людини як до найвищої цінності;

- естетична функція, що розкриває прагнення до краси, гармонії, досконалості і виявляється в естетичній потребі, естетичних почуттях, естетичних установках особистості.

Ці функції є ланками професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів, які безпосередньо впливають на індивідуальний інтелектуальний розвиток кожного студента.

Для вивчення професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики ми провели анкетування серед студентів 1–4 курсів Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Проводилось спостереження за студентами у процесі занять з фахових дисциплін (основний музичний інструмент, диригування, постановка голосу, історія української музики, методика музичного виховання тощо).

Одним із запитань нашої діагностичної анкети було таке: «Які моральні цінності найбільше приваблюють Вас у людині?» Студентами були названі чесність (35,1%), розум (21,2%), вірність (20,4%), безкорисливість у стосунках (13,2%), любов до людей (10,3%). На запитання «Які загальнолюдські цінності малозначущі для Вас?» більшість студентів (майбутніх вчителів музики) відзначила: нечесність, брехливість.

Крім того, студентам було поставлене таке запитання: «Які екзистенційні цінності значущі для Вас?». 76% респондентів віддали перевагу

таким цінностям: здоров'я, свобода, діти, відпочинок, праця.

Під час дослідження були виявлені схвальні погляди студентів на такі традиційні цінності, як краса (44,2%), суспільне визначення (37%), життєва мудрість (18,8%).

Дослідження показало, що для більшості студентів найбільшу значущість мають термінальні цінності. Це здоров'я, любов, матеріально забезпечене життя, наявність вірних друзів, щасливе сімейне життя. Серед інструментальних цінностей студенти надають перевагу вихованості, акуратності, життєрадісності, освіченості, чесності.

Водночас у більшості студентів спостерігається розбіжність поглядів на значущість таких цінностей у майбутній педагогічній діяльності: висока мовна культура, історична пам'ять, любов до української народної музики, культури нашого народу, повага до національних традицій тощо.

Така розбіжність світоглядних позицій студентів дещо гальмує процес формування їх професійних цінностей; відносно нашого дослідження визначає основні форми та методи формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів-музикантів. На наш погляд, це мають бути такі форми та методи:

- наповнення викладання фахових дисциплін українознавчим матеріалом;
- створення у навчальному закладі музичного лекторію (лекції з історії української музики, творчі портрети українських композиторів та відомих виконавців тощо);
- ознайомлення майбутніх педагогів з фольклорними традиціями, звичаями, святами та традиційними обрядами рідного краю;
- включення до практичних занять з методики музичного виховання написання сценаріїв та проведення свят на етнографічні теми;
- організація зустрічей із місцевими композиторами, фольклорними колективами тощо.

У формуванні ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музики важливо домогтись розуміння ними сутності і змісту загальнолюдських і професійних цінностей, сформувати їх прагнення до особистісного, високодуховного, творчого розвитку,

успішної самореалізації у навчальній і суспільній діяльності, майбутній професії.

Висновки. Виховання майбутніх учителів музики на основі ціннісних орієнтацій – це пріоритетний шлях формування особистості майбутнього педагога, його духовного світогляду, моралі, культури, поведінки в соціумі, суспільної активності. Ціннісні орієнтації майбутніх учителів музики – це стійке інтегративне психологічне утворення, що виявляється в емоціях та мотивації вчинків, поведінкових реакціях, уявленнях про систему власних ціннісних еталонів, яке у майбутньому зреалізується у певну позицію особистості та стане характеристикою індивідуального духовно-культурного буття майбутнього педагога.

Подальші розвідки, на нашу думку, необхідно спрямувати на пошук нових форм та методів для формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2003. 21 с.
2. Бех І.Д. Духовні цінності розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 126.
3. Бондар Н.Є. Особливості розвитку професійно значущих якостей студентів психологічних спеціальностей. URL: http://www.bdpu.org/scientific_published/2006/psychology_3_2006.
4. Бутківська Т.В. Ціннісний вимір соціалізації учнів. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 130–136.
5. Дробницький О.Г. Некоторые аспекты проблемы ценностей. Проблема ценностей в философии. М., 1966. С. 14–34
6. Красовська О.О. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у галузі мистецької освіти. Вісник Житомирського державного університету. Серія «Педагогічні науки». 2013. Випуск 3 (69). С. 113–117.
7. Кричфалушій М.В. Вчитель фізичної культури: формування особистості. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2000. 345 с.